

Hipokrizija puritanstva

Emma Goldman

1917.

Govoreći o puritanstvu u odnosu na američku umjetnost, Gutzon Borglum je rekao: "Puritanstvo nas je učinilo tako egocentričnima i licemjernima, da su iskrenost i poštovanje prema onome što je prirodno u našim porivima posve istisnuta iz nas, što ima za rezultat da u našoj umjetnosti ne može biti ni istine ni individualnosti."

Gospodin Borglum mogao je dodati da je puritanstvo sam život učinilo nemogućim. Više od umjetnosti, više od estetike, život predstavlja ljepotu u tisuću inačica; on je, uistinu, divovska panorama vječne mijene. Puritanstvo, s druge strane, počiva na fiksiranom i nepokretnom poimanju života; ono je utemeljeno na kalvinističkoj ideji da je život prokletstvo, koje je čovjeku nametnuo božji gnjev. Da bi se iskupio, čovjek mora stalno provoditi pokoru, mora odbijati svaki prirodan i zdrav poriv i okrenuti leđa sreći i ljepoti.

Puritanstvo je slavilo svoje carstvo straha u Engleskoj tijekom šesnaestoga i sedamnaestoga stoljeća, uništavalo je i narušavalo svako očitovanje umjetnosti i kulture. Upravo je puritanski duh oduzeo Shellyju njegovu djecu, jer se nije htio pokloniti vjerskim diktatima. Isti je uskogrudni duh otuđio Byrona od njegove rodne zemlje, jer se veliki genije pobunio protiv monotonije, mrtvila i sitničavosti svoje zemlje. Puritanstvo je prisililo neke od engleskih najslobodnijih žena na konvencionalan bračni život: Mary Wollstonecraft i kasnije, George Eliot. A nedavno je puritanstvo zatražilo još jedan danak – život Oscara Wildea. Zapravo, puritanstvo nikad nije prestalo biti najopasniji čimbenik u vlasti Johna Bulla, koji je cenzurirao umjetnički izraz i odobravao samo mrtvilo srednje klase.

Zato je čisti britanski šovinizam pokazivati na Ameriku kao na zemlju puritanskoga provincijalizma. Posve je točno da je naš život zakržljao zbog puritanstva i da on ubija ono prirodno i zdravo u našim porivima. Ali je isto tako točno da Engleskoj dugujemo za presađivanje toga duha na američko tlo. Namrli su nam to oci hodočasnici. Bježeći od progona i tlačenja, hodočasnici s broda Mayflower uspostavili su u novome svijetu puritansku tiraniju i zločin. Povijest Nove Engleske, a posebice Massachusettsa, prepuna je strahota koje su pretvorile život u sumornost, ušhit u očaj, prirodnost u bolest, iskrenost i istinu u odvratan život i licemjerje. Stolac na kojem su zavezanoga čovjeka potapali u vodu i sramni stup, kao i mnoga druga sredstva za mučenje, bili su omiljene engleske metode za američko pročišćenje.

Boston, grad kulture, zaveden je u puritanskim analima kao "krvavi grad". Bio je suparnik Salemu, u njegovu okrutnom progonu nepriznatih vjerskih mišljenja. Na danas slavnome Commonu, napola голу ženu, s djetetom u rukama, javno su izbičevali jer je tražila slobodu govora: a na istome mjestu, objesili su 1659. Mary Dyer, još jednu kvekericu. Zapravo, Boston je bio pozornica za mnoge obijesne zločine puritanstva. U Salemu su, u ljeto 1692., ubili osamnaest žena optuženih da su vještice. A ni Massachusetts nije bio usamljen u istjerivanju vruga ognjem i sumporom. Kao što je Canning ispravno rekao: "Hodočasnički su oci preplavili novi svijet da bi ponovno uspostavili ravnotežu staroga svijeta." Užasi toga razdoblja najbolje su prikazani u američkom klasičnom djelu, *Grimizno slovo*.

Puritanstvo više ne rabi vijak za mučenje palaca i švigalo; ali još je pogubno po um i osjećaje američkoga naroda. Bezvrijedno je i objašnjavati Comstockovu moć. Poput Torquemadâ prije rata, Anthony Comstock autokrat je američkoga morala; on diktira standarde dobra i zla, čistoće i zločina. Poput lopova noću se ušuljava u privatne živote ljudi, u njihove najintimnije odnose. Sustav špijunaže koji je uspostavio taj čovjek, Comstock, posve posramljuje Treći odjel ruske tajne policije. Zašto javnost podnosi takav napad na svoje slobode? Jednostavno zato što je Comstock samo glasan izraz puritanstva usađenoga u anglosaksonsku krv, i čijeg se ropstva nisu čak ni liberali uspjeli posve osloboditi. Lišeni vizije, olovni elementi starih Kršćanskih udruga za uzdrž-

ljivost mladih muževa i žena, Američkih subotara i Stranke za prohibiciju, zajedno s Anthonyjem Comstockom kao svojim svecem zaštitnikom, grobari su američke umjetnosti i kulture.

Europa se može barem hvaliti odvažnom umjetnošću i književnošću koja duboko prekapa po društvenim i spolnim problemima našega doba te izražava oštru kritiku svih naših laži. Kao kirurškim skalpelom svako je puritansko truplo secirano i otvoren je put čovjekovu oslobođenju od ubojitoga tereta prošlosti. Ali s puritanstvom kao stalnim nadzornikom američkoga života, ni istina ni iskrenost nisu moguće. Nema ničega osim mraka i mediokritetstva koji diktiraju ljudsko ponašanje, ograničavaju prirodno izražavanje i guše naše najbolje porive. Puritanstvo je u ovom dvadesetom stoljeću jednako neprijatelj slobode i ljepote kao što je bilo i onda kad se iskrcalo na Plymouth Rocku. Ono odbacuje kao nešto opako i grešno naše najdublje osjećaje; ali budući da je potpuno neupućeno u stvarnu ulogu ljudskih osjećaja, samo puritanstvo počinja najneizrecivije zločine.

Cijela povijest asketizma samo to potvrđuje. Crkva je, baš kao i puritanstvo, smatrala tijelo nečim zlim; moralo ga se pokoriti i skriti pod svaku cijenu. Ishod tog opakoga stajališta tek sada počinju razaznavati moderni mislioci i pedagozi. Shvaćaju da "golotinja ima higijensku vrijednost baš kao i duhovno značenje, daleko ponad svojega utjecaja u zatumljivanju prirodne znatiželje mladih ili djelujući kao zaštita od nezdravih osjećaja. Ona je nadahnuće odraslima koji su odavno nadrasli mladenačku radoznalost. Pogled na esencijalni i vječni ljudski oblik, nešto što nam je najbliže na cijelom svijetu, na njegovu krepost, ljepotu i dražest, jedno je od prvih sredstava za jačanje života".¹ Ali duh čistunstva tako je izopačio ljudski um da je posve izgubio moć da cijeni ljepotu golotinje, tjerajući nas da skrivamo prirodni oblik pod izgovorom kreposti. A ipak je krepost po sebi umjetan namet prirodi, izraz lažnoga srama ljudskoga tijela. Žena je najveća žrtva moderne ideje o kreposti čulnoga preuveličavanja naših prirodnih poriva. "Krepost varira prema količini odjeće", te otuda kršćani i čistunci zauvijek požuruju prekriti "poganina" prnjama i tako ga preobratiti u dobrotu i krepost.

Puritanstvo je, svojim izopačivanjem značenja i uloge ljudskoga tijela, posebice kad je riječ o ženi, osudilo ženu na celibat, ili na nekritično rađanje bolesne rase, ili na prostituciju. Strahota toga zločina protiv čovječanstva očita je ako razmotrimo rezultate. Potpuna se spolna suzdržljivost nameće neudanoj ženi, pod prijetnjom da će je smatrati nemoralnom i palom, a to ima za ishod neurasteniju, nemoć, depresiju i raznolike nervne bolesti uključujući pad radne snage, ograničeno uživanje u životu, besanicu i zaokupljenost spolnim željama i maštarijama. Proizvoljan i opasan diktat potpune suzdržljivosti vjerojatno objašnjava i mentalnu nejednakost spolova. Tako Freud vjeruje da je intelektualna inferiornost tolikih žena ishod inhibicije mišljenja koja im je nametnuta zbog spolnog potiskivanja. Potisnuvši prirodne spolne želje neudanih žena, puritanstvo, s druge strane, veliča njezinu udanu sestru nesuzdržanom plodnošću u braku. Dapače, ne samo samo da je veliča, nego sili ženu, opsjednutu seksom zbog prijašnjega potiskivanja, da rađa djecu, bez obzira na slabo tjelesno stanje ili ekonomsku nemogućnost da podigne veliku obitelj. Zaštita, čak i znanstveno sigurnim metodama, posve je zabranjena; samo spominjanje teme smatra se zločinom.

Zahvaljujući puritanskoj tiraniji, većina se žena uskoro našla na rubu fizičke snage. Bolesne i istrošene, posve su nesposobne osigurati svojoj djeci i osnovnu skrb. To, uz ekonomski pritisak, prisiljava mnoge žene da se prije izlože najvećoj opasnosti nego što će na svijet donijeti dijete. Pobačaji su dosegli takve razmjere u Americi da je u njihov broj gotovo nemoguće povjerovati.

¹ Havelock Ellis, *Psihologija seksa*.

Prema najnovijim istraživanjima, sedamnaest je pobačaja na svakih stotinu trudnoća. Taj zatrašujući postotak predstavlja samo one slučajeve za koje liječnici znaju. Imajući u vidu tajnost kojom se ta praksa nužno zaodijeva, a i posljedičnu stručnu nesposobnost i nehaj, puritanstvo kontinuirano iznudaže tisuće žrtava vlastitom glupošću i licemjerjem.

Prostitutke, premda proganjane, zatvarane i u lancima držane, ipak su najveća pobjeda puritanstva. Prostitucija je njegovo najnjegovanije dijete, unatoč svoj licemjernoj pobožnosti. Prostitutka je furija našega doba, što huji “civiliziranim zemljama” poput olujnoga vjetra i ostavlja iza sebe trag bolesti i propasti. Jedini lijek koji puritanstvo nudi za to, u bolesti začeto dijete, još je veća represija i još bespoštedniji progon. Posljednji je ispad Pageov zakon, koji nameće državi New York strašan europski grijeh i zločin, naime, registraciju i identifikaciju nesretnih žrtava puritanstva. Na jednako glup način čistunstvo nastoji nadgledati strašnu pokoru koju je samo stvorilo – spolne bolesti. Najviše obeshrabruje da je taj duh tupe uskogrudnosti zatrovao čak i takozvane liberale i tako ih prevario da se uključe u križarski rat protiv onoga što je upravo plod puritanskoga licemjerstva – prostitucije i njezinih posljedica. U tvrdoglavom je sljepilu puritanstvo odbilo vidjeti da je prava metoda zaštite ona koja jasno svima daje do znanja da “spolne bolesti nisu nešto misteriozno i strašno, kazna zbog tjelesnoga grijeha, neka vrsta sramotnoga zla kojim žigoše puritansko prokletstvo, nego obična bolest koja se može liječiti”. Svojim mračnjačkim metodama, prikriivanjem i zatajivanjem, puritanstvo je osiguralo povoljne uvjete za rast i širenje tih bolesti. Njegovo licemjerje najupadljivije se pokazalo u bezosjećajnom odnosu prema velikom otkriću profesora Ehricha, u licemjernom zabašurivanju važnoga lijeka za sifilis neodređenim aluzijama na lijek za “određeni otrov”.

Gotovo neograničena sposobnost puritanstva da čini zlo ishod je toga što se ono krije iza države i zakona. Praveći se da čuva ljude od “nemoralna”, natopilo je vladinu mašineriju i dodalo svojoj uzurpaciji moralnoga skrbništva zakonsko skrbništvo nad našim gledištima, osjećajima pa čak i nad našim ponašanjem.

Umjetnost, književnost, drama, privatnost pošte, zapravo, naši najintimniji ukusi, na milosti su i nemilosti neumoljiva tiranina. Anthony Comstock, ili neki drugi jednako neuki policajac, dobio je moć da oskvrne duh, blati i unakazuje najuzvišeniju kreaciju prirode – ljudsko tijelo. Knjige koje se bave najvitalnijim pitanjima našega života i teže baciti svjetlo na opasno zamagljene probleme, zakonski se tretiraju kao kažnjiv prijestup te njihove bespomoćne autore bacaju u zatvor ili su na putu u propast i smrt.

Čak ni u doba ruskoga cara nije osobna sloboda toliko svakodnevno narušavana u mjeri u kojoj je narušavana u Americi, u šapama puritanskih eunuha. Jedini dan u tjednu ostavljen masama za odmor, nedjelja, ovdje je strašan i gotovo nemoguć. Svi se pisci koji pišu o primitivnim običajima i drevnim civilizacijama slažu da je sabat bio dan svetkovina, oslobođen briga i dužnosti, dan općeg užitka i veselja. U svakoj europskoj zemlji ta tradicija nastavlja donositi stanovito olakšanje od jednoličnosti i tupoglavosti našeg kršćanskoga doba. Posvuda su koncertne dvorane, kazališta, muzeji i vrtovi puni muškaraca, žena i djece, posebice radnika i njihovih obitelji, prepunih života i radosti, koji su na čas zaboravili uobičajena pravila i konvencije svakodnevnoga života. Upravo na taj dan ljudi pokazuju kako bi život mogao doista izgledati u zdravome društvu, kad bi rad bio lišen svrhe da stvori dobit, a uništi dušu.

Puritanstvo je ukralo ljudima čak i taj jedan dan. Prirodno, samo su radnici time pogođeni: naši milijunši imaju luksuzne kuće i dotjerane klubove. Sirotinja je, pak, osuđena na monotoniju i dosadu američke nedjelje. Druželjubivost i zabava europskoga života vani, izvan kuće, ovdje je zamijenjena mrakom crkve, zagušljivim, bacilima zagušenim lokalima ili nečovječnim ugođajem

točionice. U državama s prohibicijom nema čak ni točionica, osim ako ne mogu uložiti svoju oskudnu zaradu u patvoreni alkohol. Jer svi znamo kakva je farsa zapravo prohibicija. Poput svih drugih postignuća puritanstva, ona je samo još dublje zakopala "vraga" u ljudski sustav. Nigdje čovjek ne vidi toliko pijanaca kao u gradovima s prohibicijom. Ali sve dok čovjek može mirišljivim bombonom ukloniti loš zadah licemjerja, puritanstvo pobjeđuje. Prividno se prohibicija protivila alkoholu zbog zdravstvenih i ekonomskih razloga, ali pravi je duh prohibicije po sebi bio nenormalan, jer uspio je proizvesti samo nenormalan život.

Svaki stimulans koji potiče maštu i podiže duh, nužan je u našem životu kao i zrak. On krijepi tijelo i produbljuje naše viđenje bližnjih nam. Bez poticaja, u ovom ili onom obliku, kreativni bi rad bio nemoguć, a isto tako i duh ljubaznosti i velikodušnosti. Činjenica da su neki veliki geniji odveć često ogledali svoj odraz u peharu, ne opravdava puritanstvo u njegovu pokušaju da sputa cijeli opseg ljudskih osjećaja. Byron i Poe uzdrмали su čovječanstvo dublje nego što se to svi puritanci svijeta mogu nadati. Oni su životu podarili značenje i boju; puritanci su pretvorili crvenu krv u vodu, ljepotu u ružnoću, raznolikost u uniformnost i propast. Puritanstvo je, ma u kom obliku, otrovna klica. Na površini se sve može činiti čvrstim i snažnim; ali otrov truje uporno, sve dok ne prožme cijelo tkivo. S Hippolyteom Taineom, svaki je istinski slobodan duh shvatio da je "puritanstvo smrt kulture, filozofije, duhovitosti i drugarstva; njegove su osobine mrtvilo, jednoličnost i tjeskobnost".

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Emma Goldman
Hipokrizija puritanstva
1917.

The Hypocrisy of Puritanism, Emma Goldman, *Anarchism and Other Essays*, Mother Earth 1917
(1910).

Prevela Biljana Romić. Preuzeto iz Emma Goldman, *Anarhizam i drugi ogleđi*, DAF, Zagreb 2001.

anarhisticka-biblioteka.net